

Margarita Matulytė

FOTOGRAFIJA SOVIETMEČIU

Fotografijos raida sovietmečiu turi tiesioginių sąsajų su politinių procesų etapais. Tai patvirtina trijų kūrybinių bangų susiformavimas: J. Stalino valdymo periodu buvo totaliai išplėtotas socrealizmu pagrįstas fotožurnalizmas, N. Chruščiovo vykdoma politika sudarė sąlygas iškilti į socialinį peizažą orientuotam naujam dokumentalizmui, o L. Brežnevo stagnacijos krizę išreiškė ir postmodernizmo nuostatas įprasmino devizualizavimo judėjimas. Šių meninių kryptių skirtis atsiskleidžia fotografijos kūrimo principuose ir meninėse strategijose.

Pirmaisiais okupacijos metais raiška buvo visiškai kontroliuojama. Fotografai vadovavosi griežtai reglamentuotu vaizdų kūrimu, kurio pagrindą sudarė sovietinių simbolių ikonografija ir apibendrinamojo turinio konstravimas. Vengdami spontaniško dokumentiškumo, kuris galėjo sukelti neprognozuojamą rezonansą, jie įvykdė Komunistų partijos tikslus ir dalyvavo istorijos falsifikavimo procese. „Atšilimo“ laikotarpiu naujieji dokumentalistai pasitelkė humanistinę pasaulėžiūrą ir jos apraiškų ieškojo gyvenimo realybėje. Publicistinio pobūdžio darbai iškėlė paprasto žmogaus ir jo kasdienybės vertybes, nes tai ne prieštaravo partiškumo ir liaudiškumo principams, o, priešingai, juos propagavo, bet tai atskleidė estetinėmis priemonėmis. Tokios raiškos bendrumas, įvardytas kaip Lietuvos fotografijos mokyklos reiškinytis, buvo pagrįstas ne vienu stiliumi, o individualiu autorių matymu ir originalia fotografine kalba, išplėtotą savitu socialiniu peizažu. Ekspresyvi forma, įtaigios poetinės metaforos, išgyventos ir tikros socialinės būsenos suteikė fotografijai daugiau meninės jėgos ir atvirumo, o tai nekenkė ideologiniam „saugumui“, tačiau neribojo ir daugiaprasmės interpretacijos.

Tačiau trečiosios stilistinės bangos raiška dėl keisto fotografijos turinio ir formalistinio kompozicijos organizavimo trikdė ne tik kultūros politikus, bet ir fotografų bendruomenę, kuri per kelis dešimtmečius suformavo tradicinius fotografijos meno vertės kriterijus. Juk fotografija kaip vaizduojamoji priemonė neteko prasmės, nes esmė slypėjo artefakte, kuriam jaunieji kūrėjai suteikdavo taip pat estetiniams principams neadekvačią formą. Mokyklos atveju fotografija buvo įtvirtinta kaip modernus, bet vis dėlto „rodomasis“ menas, o postmodernistinės pasaulėjautos kūrėjai diegė devizualizavimo praktikas.

Matulytė M. *Nihil obstat: Lietuvos fotografija sovietmečiu*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, p. 329–330.